

Semmi, harmadszor

Volt egyszer régen egy idős rokonom, akinek az volt a szavajárása, hogy „senki nem tudhatja, mi miről jó”. Mondta ezt akkor, ha például nem jött a busz, de akkor is, ha bőrig ázott a hirtelen érkezett esőben – mindenre gyógyír volt az életbölcsség. A rég meghalt idős néni mondása járt a fejemben, miután kiléptem a szalonkiállításról, pontosabban a *Nem helyettesíthető tárgyak / III. – Képzőművészeti Nemzeti Szalon 2025* című tárlatról, a Múcsarnok épületéből. Mert arra az unalomra, amely a kiállítás megtekintése közben és után átjárt, arra az ürességre, amely a művek láttán keletkezett bennem, mindenképpen kellett valamilyen gyógyító mondás, egy bölcs kapaszkodó, ami valamilyen értelmet ad a semminek.

Mert az idei Szalon, amely már a harmadik volt a Múcsarnok bekebelezése óta a sorban, azt a semmit sugározta vissza, amit a Magyar Művészeti Akadémia tevékenysége a magyar kultúrában képvisel. Hiába a mérhetetlen pénz és a szinte korlátlan hatalom, hiába a fényes ingatlanok sora, a kortárs képzőművészet területén keresve sem találhatunk semmit, amit az elmúlt másfél évtizedben, mióta az új alkotmányba közttestületként bekerült, az MMA előbbre vitt volna. Mondjunk valami korszakalkotót! Mondjunk az MMA berkeiből valamit, egy művészt vagy egy művet, aki vagy ami egy boldogabb jövőben korunkat jellemezni fogja! Vagy mondjunk egyáltalán va-

lamit, ami emlékezetes volt! Nem jut eszembe semmi, marad az üresség. Néhányan írtak olyan könyvet, ami az MMA kiadásában jelent meg, és jól használható lesz majd, a Múcsarnokban is volt néhány kiállítás az elmúlt évtizedben, amire emlékezni fogunk, de a kortárs képzőművészet nem mozdult előre az agyontámogatott akadémia által.

A Szalon a leírás szerint az elmúlt öt év művészetének „látványos változását” kívánta volna bemutatni, miközben sem a festészetben, sem a szobrászatban, sem esetleg más műformákban nem mutat fel semmi olyat, amit tíz vagy húsz éve ne mutathattak volna már be valamilyen magyarországi szalonkiállításon, vagy akár ötven évvel ezelőtt ne jelenhetett volna meg a Múcsarnokban. Kivétel talán a kiállítás mottójaként is felfogható első mű, Stefanovits Péter Trianon-installációja (*Bon appetit – Trianon asztal*), amelynek terített asztalánál megeszik Magyarországot, s amely a sokat markolásban és keveset fogásban vetekszik az Alaptörvény ide vonatkozó illusztrációjával. Ötven évvel ezelőtt ezt betiltották volna. Még szerepel a leírásban, hogy a művek visszatükrözik „a szélsőséggel száguldó digitális kozmosz egyre erősebb hatásait”, de a műveket végigtekintve erre álmomban sem gondoltam volna; mint ahogy a kiállítás egyáltalán nem jeleníti meg „a társadalom elmozdulásaira adott személyes reflexiók gazdagságát”

sem. A „hagyomány újragondolása” aligha jellemzi a műveket, sem a formában, sem a tartalomban, ahogy ezt a leírás egy régimódi esztétikai fordulattal kettéválasztja. Egyedül a „tradicionális művészi gondolkodás-mód” bukkan fel, de itt meg a tradíció fogalma kérdőjeleződhet meg a látogatóban.

De térjünk vissza ahhoz a kérdéshez, amelyből kiindultunk, vagyis „miről” lehet jó a mostani Szalon? A válaszom az, hogy fogalomtisztázásra. A tárlat ugyanis alkalmat ad arra, hogy megpróbáljuk, ha nem is rendezni, de legalábbis strukturálni azt a kérdést, hogy az az alkotói közeg, amely a Múcsarnokban látható műveket létrehozta, milyen fogalommal, milyen megnevezéssel fogható össze. Mindenekelőtt azt kell világossá tenni, hogy a megnevezés kontextusfüggő. Vagyis a részt vevő művészek valójában csak a Szalon összefüggésrendszerében tűnnek egyetlen közegnek – ha nem is egy-neműnek, de legalábbis egyetlen kiállítás erejéig közös nevezőre hozhatónak.

Az elmúlt évtizedekben a legstabilabb, de egyben a legtöbbet vitatott fogalom maga a kortárs művészet volt, amely azonban az utóbbi időkben egyre kevésbé tűnt már használhatónak; korábban a magasművészet kifejezés járt hasonlóan. Most mindkettő csupán kontrollfogalomként használható, kiindulási, viszonyítási alapként. Mert ezekkel szemben sorakoznak azok a fogalmak, amelyek a kortárs vagy a magasművészet ellenpontját régebben is jelölték már, gyakran pejoratív felhanggal. Ilyen a *jelenkori művészet*, amely nagyjából negyedszázaddal ezelőtt mint a kortárs fölötti tágasabb halmaz

tűnt fel. (Persze senki sem szeretne volna, és ma sem szeretné, ha szemtől szemben lejelenkoriznák...) Aztán itt van még a *tömegművészet*, amelynek komoly szakirodalma jelent meg az elmúlt évtizedekben, Magyarországon az egyik kulcsmű éppen az MMA kiadásában. A 20. század közepe óta e fogalom inkább a posztkapitalista gazdaság és társadalom kontextusában értelmeződött, a Szalon vonatkozásában kevésbé használható. A megnevezéshez azokból a fogalmakból is lehetne választani, amelyek leggyakrabban a modernista művészetelképzelésekből kiindulva jelentek meg. Történeti távlatban ilyen volt a *múcsarnoki festők* kifejezés, vagy több mint fél évszázaddal később a *képcarnoki művészek* homályos és rendkívül pejoratív kategóriája. A fogalomlistán nemrég bukkant fel a *szépművészek* kifejezés – Huth Júliusz használta a nyolcvanas évek kapcsán, Octavian Esanura hivatkozva –, amely csak első látásra lehetne a Szalonban érintettek számára is elfogadható, hiszen a *szép* itt valamilyen meghaladott, konzervatív esztétikára és művészetszemléletre utal – így a megnevezés nem sokban különbözik a középszerű művész vagy az álművész szintén használatban lévő és mélyen sértő fogalmától.

A legbiztosabb talán az *akadémikus művész* fogalmának használata lenne. Nem abban az értelemben, ahogy a 19. században a modernnek jelölték az ellenpontjukat, hanem egy mai magyar összefüggésben. Az MMA által a Szalonra összehívott művészek lehetnek más konstellációkban kortárs alkotók, szépművészek vagy akár középszerűek is, de a Múcsarnokban körbejárva, együtt akadé-

mikus, pontosabban akadémiai művészeknek látszanak. Legfontosabb tulajdonságuk – talán az egyetlen, már említett Stefanovits Pétertől eltekintve –, hogy egy pillanatra sem szeretnék, hogy úgy tűnhesen, mintha művükkel valamilyen kortárs, a korunkhoz, az itt és mosthoz kapcsolódó kérdést érintenének. (Érdekes, hogy mennyire kilóg a sorból, ha valaki akár témájában, akár megközelítésmódjában egy kicsit is a jelenkorhoz közelít – Regős István különböző korokból származó épületeket egymás mellé rendező festménye vagy Madácsy István Space-X tervjaja ilyen.) A másik jellemző, amely ezzel szorosán összekapcsolódik, hogy ragaszkodnak valamihez, ami már megvolt. Valami biztoshoz, amit a saját életművükben bejártak. És minden bejártatott módon jelen volt már húsz, harminc vagy ötven évvel ezelőtt valahol a művészet világában, s ebből következően aztán minden nagyon lekerekített, mintha valamennyi alkotás egy elképzelt örök művészet ábrándjára lenne felfüggesztve.

Az összkép alapján a művészet itt olyasvalaminek látszik, ami a fejünk felett lebeg. Aminek a lényegét csak az akadémikusok láthatják. Művészet itt az, ami nem karcos, amiben nincs semmi, ami a hétköznapiakra emlékeztetne. Turi Attila, az MMA elnöke ezt a lebegő életérzést így fogalmazta meg: „A mi feladatunk annak segítése, hogy felmutassuk a kultúrát éltető élet-eleganciát!” Az összkép tehát elitista, egy akadémikus művészeté, amelyet a nép, a közönség, a plebs ajándékba kap. Ez sugárzik minden egyes terem összképéből, mint ahogy ezt közvetítik manapság az állami tévéadók is, ha

kultúráról esik szó. A kultúra, a művészet ezek szerint valamilyen magasztos dolog, és csak a nagybetűs Akadémia tudja megmondani, hol a határa. Nyárspolgári ügy, mondanák a klasszikus avantgárdok.

Ennek a művészetnek ebben a formában kevés köze van ahhoz, amit korunkban a világ nagy kortárs kiállítóhelyein láthatunk. Ez egy jelenkori magyar művészet, amely bezárkózik nemzeti keretei közé. Ezen nem segített az sem, hogy Szurcsik József megnyitóbeszédében egy időben is tágabb irodalmi-filozófiai összefüggésrendszerbe emelte be az egyébként esztétikusan elrendezett műegyüttest: „Amikor néhány napja a majdnem kész III. Képzőművészeti Szalon tereiben végigsétáltam itt, a Múcsarnokban, hirtelen olyan érzés fogott el, mintha David Henry Thoreau köszönt volna be a kiállításra, mintha őt láttam volna mosolyogva szemlélődni a művek között.” Ha komolyan vesszük ezt a párhuzamot, akkor a szemlélő minden létező elfogadásának gondolatához juthat el, erre tanít minket Thoreau. És ha ebből a szemszögből nézzük, akkor tulajdonképpen el is lehetne fogadni, hogy a Múcsarnok tereiben ott terem egymás mellett fű, fa és virág. De azt már nagyon nehéz elfogadni, hogy valaha itt a kortárs kultúrát gondozták, most pedig egy sivatagot öntöznek, hatalmas locsolókocsikkal.

Nem helyettesíthető tárgyak / III. – Képzőművészeti Nemzeti Szalon 2025. Múcsarnok, 2025. május 23. – szeptember 28. Kurátorok: **Baksai József** és **Verebes György**.